

Контрактні компанії можуть об'єднуватись у регіональні спілки, асоціації та інші структури для координації діяльності, захисту інтересів своїх членів, реалізації загальних та регіональних цільових програм розвитку продовольчого ринку. Вони можуть мати свої філіали, які користуються всіма правами, наділятися обов'язками основного підприємства і бути підзвітними йому. Контрактні компанії здійснюють свою діяльність відповідно до статуту і встановлених правил торгівлі.

Висновки. Формування сучасних інфраструктурних форм агропродовольчого ринку є доцільним. Для сільськогосподарських виробників ефективність функціонування оптових ринків чи контактних компаній мали б означати забезпечення гарантованого збуту їхньої продукції та узгодження взаємоприйнятого рівня збутових цін, а для інших суб'єктів – споживачів, з якими укладаються угоди, гарантоване постачання у визначений строк певного обсягу продукції відповідно до асортименту та якості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апопій В.В. Організація торгівлі: підручник / В. В. Апопій, І. П. Мішук, В. М. Ребицький, С. І. Рудницький, Ю. М. Хомяк; [2-ге вид., перероб. та доп.] ; [за ред. В. В. Апопія.]. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 632с.
2. Аграрна реформа в Україні / [Гайдуцький П. І., Саблук П.Т. та ін.; за ред. П. І. Гайдуцького]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424с.
3. Черевко Г. Проблеми і перспективи формування аграрного ринку в Україні / Г. Черевко // Вісник Львівського державного аграрного університету. Серія Економіка АПК. – 2003. - № 10,(2). – С.208-215.
4. Гладій М. В. Формування оптового ринку в Україні / М. В. Гладій // Економіка АПК. – 2007. – №5. – С.41-43.
5. Федько В.П. Інфраструктура товарного ринка / В. П. Федько, Н. Г. Федько. – Ростов-на-Дону : Фенікс, 2000. – 512 с.

УДК 316.422 : 303.093.2

Мельник І. М.

ЛОГІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В статті розглядається суть трансформації економічних систем, її особливості та принципи здійснення; розкривається послідовність трансформаційних процесів у вітчизняній економічній системі та фактори, що впливають на ефективність трансформації.

Ключові слова: економічна система, трансформація, реформа, фактори, обмеження, принципи.

Melnyk I. M.

LOGIC AND FEATURES TRANSFORMATION OF UKRAINE ECONOMIC SYSTEM

In the article the essence of the transformation of economic systems, its features and principles of implementation; disclosed sequence of transformation processes in our economic system and factors that affect the efficiency of transformation.

Keywords: economic system transformation, reform, factors, restrictions principles.

Вступ. Процес соціально-економічної трансформації українського суспільства розпочався більше десяти років назад, але до сих пір визначає хід і спрямованість всіх економічних, соціальних і політичних аспектів життя нашої країни. Протягом

всього цього періоду він є предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних економістів та суспільствознавців. Дискусія щодо проблем трансформації економічної системи викликана складністю та неоднозначністю процесів економічної перебудови

Україні, недостатньою результативністю ринкових реформ. В зв'язку з цим повільний процес структурних перетворень у взаємозв'язку з інституціональними і соціальними перетвореннями розглядається як одна з основних перешкод на шляху до економічного зростання в Україні.

Процес трансформації економічних систем ще не розкритий у всій складності радикальних ринкових реформ перехідного періоду та майбутніх етапів розвитку. В зв'язку з цим актуальними є проблеми виявлення тенденцій трансформації економічних систем, дослідження особливостей сучасного її етапу, визначення впливу інноваційного розвитку на процеси перетворення економічних систем.

Дослідження трансформації економічних систем спочатку почалося в рамках історичної науки, коли було поставлено питання про циклічність історичного розвитку країн (Сима Нян, аль-Беруні, Ібн Хальдун). Ці проблеми розробляються і понині (М. П. Іващенко, В. І. Кушлин, С. Л. Любімцева, С. В. Мокічев, Н. В. Мухаровський). З проблем трансформації економічної системи в умовах державного планування відомі роботи таких економістів, як А. В. Дьяченко, Л. І. Абалкін, Г. Д. Івлєв, В. В. Кліманова, Л. Ю. Мажар, Ю. Я. Ольсевич, О. Ф. Удалова, М. М. Узякова, Л. С. Чорного. У цих роботах аналізуються закономірності трансформації економіки перехідного періоду, проблеми економічної стабілізації, зміни ролі та функцій держави, фінансової, грошово-кредитної, соціальної політики, розробляються теорії періодизації, розвитку суспільства, економіки, моделюються економічні системи, прогнозується розвиток економіки країн.

Разом з тим не досліджені проблеми розвитку окремих складових економічної системи, зокрема сфери товарного обігу, а також загальні закономірності, напрями, тенденції, перспективи, фактори і процеси їхньої трансформації.

Метою статті є виявлення логіки процесу трансформації вітчизняної економічної системи загалом та сфери товарного обігу зокрема.

В широкому значенні термін „трансформація” означає перетворення чого-небудь, тобто надання чому-небудь іншого виду, перехід в інший стан тощо [1]. Трансформація економічної системи – це процес безперервних перетворень, видозмін цієї системи з метою економічного розвитку [2].

Процес трансформації економічної системи в цілому і товарного обігу зокрема, здійснюється на основі дотримання таких принципів:

1) трансформація не повинна призводити до втрати здатності економічної системи оптимізуватися за критерієм ефективності використання ресурсів. Збільшення значення цього критерію свідчить про удосконалення економічної системи, а зниження – про її деградацію;

2) трансформація економічної системи як процес її цілеспрямованого удосконалення, але не руйнування, може мати тільки поступовий еволюційний характер.

Трансформація соціально-економічної системи України – це взаємопов'язані революційні та еволюційні зміни економічних, соціальних і політичних структур суспільства, які були викликані наростаючою суспільною кризою 80-х рр. [3]. Ці зміни мають на меті певну соціально-економічну та політичну модель суспільства, яка забезпечувала б задоволення економічних, соціальних і політичних потреб громадян країни і, з іншого боку, забезпечувала б в умовах глобальної інформаційної та технологічної революції гідне місце країни у світовому співтоваристві.

Виходячи з такого розуміння, трансформація розглядається як сукупність спрямованих змін суспільних систем та інститутів (реалій українського суспільства), які створюють нові відносини в економічній, соціальній і політичній сферах, відносини, засновані на принципах ринкового обміну, оптимальному (з точки зору суспільного сприйняття) балансі особистої економічної і соціальної відповідальності громадян і державного втручання в економічні та соціальні процеси, політичної демократії.

Другий зріз процесу трансформації – це зміна технологічної структури економіки суспільства, створення умов для інноваційного розвитку та забезпечення на цій основі достатнього рівня доходів громадян, гідного місця країни в міжнародному поділі праці [4]. Обидва цих зрізи трансформації мають власну цінність. При цьому передбачається, що зміни в економічних, соціальних і політичних умовах суспільства є важливим чинником його технологічних змін.

З політекономічної точки зору „трансформація” є більш ширшим поняттям, ніж поняття „реформа”, оскільки поняття трансформації включає в себе крім змін, регульованих на адміністративно-політичній основі, також і зміни у мотиваціях і способах поведінки індивідуумів-членів суспільства, зміни не тільки правил, але і результатів їх суспільної активності, зміни соціокультурної та технологічної структури суспільства, тобто зміни,

які не можуть бути створені прямими реформуючими діями, а є похідними першого, другого і більшого порядків від цих дій [5]. Іншими словами, трансформація включає в себе не тільки реформи, а й похідні зміни суспільства від цих реформ, зміни, що мають певну спрямованість (певний вектор) в історичному контексті. Реформа (політична, інституціональна, економічна) може розглядатися як стартовий момент трансформації, етап ініціації змін суспільства, власне і є трансформацією. Реформа – це дискретний набір дій, трансформація ж – безперервний процес змін в суспільстві на різних рівнях, що має тривалу протяжність у часі. Трансформацію можна розглядати як єдність революційної складової (реформа) і наступних еволюційних недискретних змін суспільства.

Оскільки зміни в еволюційному плані – це безперервний процес без початку і кінця, досить важко визначити межі якогось окремого відрізка цих змін, у нашому випадку, відрізка, котрий позначається як трансформація (трансформаційні зміни) соціально-економічної системи України. Кількісно цей процес відрізняється інтенсивністю змін елементів суспільної реальності. Він також відрізняється наявністю вектора змін, який трансформує вихідну систему в систему з якісно іншими динамічними та статичними характеристиками. Ці дві характеристики (підвищена інтенсивність змін та наявність вектора змін) дозволяють визначити процес трансформації як революційний процес.

Ретроспективний аналіз моменту виникнення в суспільстві цих двох характеристик дозволяє визначити і період початку даного процесу (трансформації). На думку автора, коректно говорити про 1989 рік як про деякий водорозділ між відносно згладженим наростанням змін при відсутності чіткого їх вектора і початком їх експоненціального зростання. Процес формування і розвитку трансформації економічної системи здійснювався в такій послідовності.

Початкова соціальна інновація, яка стосувалася зміни принципів життєдіяльності суспільства, підсумовані в гаслах „перебудови, демократизації і гласності” (а саме таким чином ці гасла і сприймалися суспільством, які звикли жити в умовах планової економіки та тоталітарного суспільства) відповідала базовим потребам членів суспільства, що спричинило за собою появу категорії осіб, які стали учасниками процесу трансформації [6]. Таким чином відбулася ініціація процесу. Далі (або одночасно з цим), процес пройшов бар’єр соціаль-

ного контролю, оскільки опонуюча йому частина суспільства не змогла навести достатньо аргументів і не мала достатніх сил, щоб його зупинити. Таким чином, стадія ініціації процесу перейшла в стадію його розвитку. Він став незворотним процесом. Іншими словами, з певного моменту інерція процесу (вектора спрямованих змін суспільної реальності) зрівноважила і перевищила інерцію вихідної системи. Процес став самопідтримуючим в силу того, що після деяких якісних змін його внутрішній потенціал перевищив деякий критичний рівень. Він придбав деякий певний вектор руху, його ключові завдання (і, відповідно, рамки процесу) були більш чітко визначені (в економічних і соціальних термінах).

Далі процес трансформації став ініціювати похідні процеси, такі як, наприклад, диференціації доходів і соціального розшарування, приватизація і роздержавлення власності, лібералізація ринків та цін і т.д. З цього ж, часу, значно збільшилася інтенсивність змін, які відбуваються в рамках процесу. Якщо раніше процес був як би одновимірним, то з деякого моменту суспільні зміни в рамках процесу, який створив ряд похідних процесів, стали накладатися один на одного і генерувати нові зміни.

Структура процесу трансформації така, що на початкових стадіях визначальними факторами її розвитку виступають фактори скоріше соціально-політичного характеру, ніж фактори економічні. Надалі це співвідношення змінюється і економічні чинники та економічні результати трансформації стають визначальними в аналізі та оцінці процесів, що відносяться до трансформаційних. Внаслідок цього достатньо очевидно є обставина, що методологія аналізу процесу як єдиного цілого повинна поєднувати в собі елементи соціологічного та економічного аналізу.

Представляє інтерес аналіз якісних та кількісних обмежень процесу соціально-економічної трансформації. На думку автора, якісні обмеження процесу є елементами соціального контролю з боку суспільства за тим, щоб процес у своєму розвитку не переступав деяких норм, які суспільство сприймає як надзвичайно значущі. Ці обмеження, очевидно, формувалися і видозмінювались в міру розвитку процесу трансформації. До деякого часу, поки процес трансформації не став домінуючим у суспільній системі, обмеження зв’язувалися з вимогою підпорядкування інерції існуючої системи. Вони формулювалися приблизно таким чином: не зачіпати основ соціалізму, будувати (через

процес трансформації) соціалізм з людським обличчям, забезпечувати поєднання планових та ринкових принципів і т.д. У якийсь момент конфлікт між логікою процесу трансформації та інерцією системи призвів до того, що ці обмеження були зняті. З цього моменту виникла ситуація, коли процес протягом деякого часу розвивався без явних обмежень. Так, такими обмеженнями вже не є ні вимога збереження державного устрою (логіка процесу трансформації виявилася сильнішою, що призвело до розпаду СРСР), ні стандарти життєвого рівня ні будь-які інші. На нашу думку, процес формування якісних обмежень процесу трансформації до теперішнього часу не завершений.

Як зазначалося вище, основні процеси початкового періоду трансформації змогли генерувати цілий ряд процесів наступного рівня, які в подальшому почали розвиватися автономно. Момент, коли еволюція політичних процесів призвела до формування умов для початку процесів економічної трансформації є моментом початку економічної трансформації системи. На цій стадії в якості лідируючих процесів виступили процеси, які стосуються економічних умов функціонування суспільства, а саме лібералізація стосовно до системи цін і умов зовнішньоекономічної діяльності та приватизація державної власності. На основі цих процесів почався процес створення ринку товарів, послуг та капіталу. Надалі, на базі суспільних змін, створених в рамках цих двох процесів, виникають цілий ряд інших, які визначають вже наступні стадії трансформації.

Висновки. Трансформація – неоднорідний процес, в рамках якого відбуваються різні зміни, що відрізняються за своєю смисловою спрямованістю, але, тим не менше, мають деяку логіку, що їх об'єднує. Такий стан справ, при якому історичний процес розвивається за схемою „ініціація

основного процесу - його розвиток - ініціація і розвиток гама похідних процесів” характерний різною мірою усім історичним періодам. Однак, теперішній період соціально-економічної трансформації в Україні, має свої особливості. Головна особливість – це інтенсивність змін в різних сферах суспільних відносин. Про такі періоди кажуть, що вони революційні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Евстигнеева Л. П. Постсоциалистическая трансформация в контексте современных экономических теорий / Л. П. Евстигнеева, Р.Н. Евстигнеев. – М. : ИМЭРПИ РАН, 2007. – 170 с.
2. Башнянин Г. І. Економічні системи: проблеми структуризації і типологізації / Г. І. Башнянин, І. М. Копич, Б. М. Шевчик. – Львів : Коопосвіта, 1999. – 220 с.
3. Дьяченко А. А. Эволюционная трансформация экономики в конкурентоспособную форму / А. А. Дьяченко. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2008. – 235 с.
4. Ольсевич Ю. Я. Трансформация хозяйственных систем : монография / Ю. Я. Ольсевич. – М. : Прогресс, 2006. – 307 с.
5. Плякин А. В. Пространственная экономическая трансформация региональной природно-хозяйственной системы : автореф. на соискание уч. степени док. эк. наук / А. В. Плякин. – Волгоград, 2006. – 44 с.
6. Старцева О. А. Стратегия трансформации региональных экономических систем : автореф. на соискание уч. степени канд. эк. наук / О. А. Старцева. – Воронеж, 2007. – 22 с.